

ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуту психолого-педагогічні аспекти проблеми готовності майбутніх учителів до індивідуалізації навчання в умовах переосмислення і практичного втілення в загальноосвітній процес. **Ключові слова:** психолого-педагогічні аспекти, готовність, індивідуалізація навчання.

Аннотация. В статье рассматриваются психолого-педагогические аспекты проблемы готовности будущих учителей к индивидуализации обучения в условиях переосмысления и практического воплощения в общеобразовательный процесс. **Ключевые слова:** психолого-педагогические аспекты, готовность, индивидуализация обучения.

Annotation. The article deals with the psychological and pedagogical aspects of would-be teachers' preparedness for individualization of instruction under conditions of revaluation and practical implementation into the educational process. **Key words:** psychological and pedagogical aspects, preparedness, individualization of instruction.

Докорінне реформування національної системи освіти повинне виступити ґрунтом відродження інтелектуального потенціалу народу. Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, інтелектуалізація праці, швидкі темпи оновлення техніки і технології виробництва в усьому світі обумовлюють стратегічні цілі освіти в Україні. Серед них фундаментальна перебудова всіх структур освіти, розвиток творчої індивідуальності кожної особистості. Формування особистості учня, становлення його індивідуальності неможливе без значної індивідуалізації освітнього процесу у школі. В свою чергу реалізація принципу індивідуалізації навчального процесу залежить від рівня підготовленості молодого вчителя до професійної діяльності в нових умовах.

Актуальність формування готовності майбутніх учителів до роботи в період широкого застосування індивідуалізації навчання визначається результатами опитування серед учителів середніх шкіл та студентів, що побували на педагогічній практиці (м. Черкаси). Так, лише 35% опитаних учителів-предметників вважають за необхідне знати стан здоров'я, особливості психіки, індивідуальні особливості працездатності, готовності до навчання своїх учнів. Близько 60% студентів вважають складання психолого-педагогічних характеристик формальністю, що не впливає на навчально-виховний процес. Причина цього в тому, що існуюча досі система психолого-педагогічної підготовки у ВНЗ спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи і не приділяє належної уваги розвитку комплексу професійно значущих якостей і властивостей особистості, поступовому нагромадженню педагогічних знань, умінь і навичок, які допоможуть упевнено почуватись на місці вчителя, швидко адаптуватись до шкільних умов, оптимально будувати стосунки з учителями та учнями.

Аналіз наукових джерел показує, що феномен готовності є предметом вивчення як педагогів, так і психологів. У той час як психологи визначають характер зв'язків між станом готовності та ефективністю діяльності (Л. А. Кандибович, С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов, Д. Н. Узнадзе), педагоги працюють над виявленням факторів і умов, дидактичних та виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком учителя (К. М. Дурай-Новакова, А. Ф. Линенко, В. О. Моляко, О. Г. Мороз, В. А. Сластьонін).

Виходячи з філософського положення про суть поняття готовності як його внутрішнього змісту, що виражається в єдиності різноманітних властивостей і відносин, А. Ф. Линенко робить висновок, що цьому найповніші відповідає розуміння готовності як інтегрованого системою утворення особистості, що характеризує її вибіркову прогнозуючу активність при підготовці та включені до діяльності. Готовність виникає в результаті певного досвіду людини, який ґрунтується на реформуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у даній діяльності [3, с. 129].

Вивчення матеріалів з проблеми готовності педагога до професійної діяльності свідчить, що процес підготовки вчителя до освоєння механізму реалізації індивідуалізації навчання ще не

став предметом спеціального наукового дослідження. Аспекти готовності студентів до індивідуалізації навчання ми розглядаємо з позицій цілісності особистості, з урахуванням ролі мотивів і психологічних процесів. Формування і розвиток індивідуальності студента – процес довготривалий і полягає в тому, щоб не тільки забезпечити розвиток психіки особистості того, хто навчається та сформувати професійно значущі її риси і якості, а й професійно і життєво його спрямувати. Такий погляд на індивідуальність студента як на мету навчання вимагає певної перебудови його професійної підготовки, психології й підсилення розвивальної функції навчання [2, с. 61]. Готовність як якість, як стан обумовлюється стійкими мотивами і психологічними особливостями, що характеризують кожну особистість, готовність до певного виду діяльності, на наш погляд, включає в себе в послідовній єдиності такі компоненти: мотиваційний (відношення до предмета діяльності, інтерес); орієнтаційний (володіння необхідними знаннями, уміннями, навичками, процесами аналізу і синтезу); вольовий (самоконтроль, уміння керувати процесом самонавчання та подальшого навчання); оцінювальний (самооцінка рівня підготовленості) [4, с. 72].

Стосовно готовності до індивідуалізації навчання ці компоненти можуть бути конкретизовані такими ознаками:

- знання про структуру особистості, навички діагностики і визначення особливостей структури особистості учня;
- педагогічні уміння щодо організації навчально-пізнавального процесу спрямованого на розвиток особистісно-ціннісних якостей учнів і пізнавальної діяльності;
- уміння здійснювати педагогічне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю учнів на рівні „суб’єкт-суб’єктних” відносин [3, с. 130].

Структура готовності набуває даних ознак відповідно до механізму реалізації індивідуалізації навчання, визначеного нами на основі вивчення та узагальнення досвіду роботи вчителів, експериментальної роботи зі студентами під час педагогічної практики, власного досвіду.

Ми прийшли до висновку, що механізм реалізації індивідуалізації навчання складається з таких компонентів: діагностичний, організаційний, управлінський. Зупинимось на кожному з даних компонентів. Діагностичний – передбачає визначення індивідуальних особливостей учнів, що обумовлює успішність навчальної діяльності і забезпечує творчий розвиток особистості. Організація індивідуалізованого навчання передбачає попереднє психолого-педагогічне діагностування. Тому на початковому етапі роботи необхідно провести тестування учнів для вивчення їх індивідуально-психологічних особливостей. Ми розділяємо погляди тих дослідників, які підходять комплексно до вивчення особистості учня, в залежності від мети дослідження, теоретичних обґрунтувань, позиції автора. Організаційний – зміст цього компоненту полягає в розробці особливої організації процесу навчання, коли учень є не тільки об'єктом педагогічного впливу, а і активним суб’єктом взаємопов'язаної високо результативної діяльності, тобто на зміну „суб’єкт-об’єктним” приходять „суб’єкт-суб’єктні” відносини [1, с. 69]. Узагальнивши теоретичний матеріал з проблеми індивідуалізації навчання, керуючись діагностичними дослідженнями, ми обираємо певні види індивідуалізації та визначаємо їх співвідношення в організації процесу навчання. На основі різних видів індивідуалізації також визначаємо організацію навчальної діяльності з поступовим зростанням частки самостійності учнів. Здійснюючи педагогічне керівництво процесом учіння, вчитель створює орієнтовну основу дій, надає допомогу учням: дозує завдання, регулює кількість часу, необхідного для їхнього виконання, знайомить з прийомами самостійної праці, самоконтролю, самооцінки. Управлінський – забезпечує керівництво пізнавальною діяльністю учнів (В. І. Бондар, Ю. В. Васильєв, О. В. Кудрин). До ряду основних умов управління індивідуалізацією навчання ми відносимо і раціональний відбір навчального матеріалу; розкриття перед учнями суспільної цінності і особистісного значення матеріалу, що вивчається; встановлення психологічного контакту між учителем і учнем, створення атмосфери співробітництва, яка виключає авторитарність, експлуатацію пам'яті й нерозумну схему контролю та оцінки „знаєш – не знаєш”.

Таким чином, механізм реалізації індивідуалізації навчання залежить від рівня підготовленості молодого вчителя, що включається в процес педагогічної діяльності. Найпродуктивнішим, на наш погляд, у питанні підготовки вчителів до даного виду діяльності, є підхід, запропонований С. Морозовим і П. Підкастистим. Вони вважають, що потрібна довгострокова стратегія змін, головне місце в якій буде відведено підготовці вчителів на основі, яка безпосередньо наблизатиме їх до творчості. Це вимагає формування емоційно-ціннісного ставлення до процесу індивідуалізації навчання, озброєння педагогів знаннями й навичками, пов'язаними з організацією впровадження нововведень, поетапного формування особистісно орієнтованого мислення педагогів.

Реалізація даних положень відбувається за рахунок запровадження спеціального курсу „Основи індивідуалізації навчання в умовах особистісно орієнтованої освіти”. Мета такого курсу — оволодіння студентами формами і методами організації індивідуалізації навчання учнів у школі з тим, щоб вони могли усвідомити актуальність запровадження індивідуалізованого навчання, як педагогічної технології, що впливає на уесь педагогічний процес, щоб могли з'ясувати та навчитися застосовувати специфічні методи і прийоми роботи на уроках та в позаурочних формах (факультативах, гуртковій роботі), з кожною категорією учнів, які виходять за межі середнього, масового контингенту. При цьому використовуються такі форми організації та методи роботи з майбутніми вчителями: оглядово-проблемні лекції викладача; самостійна робота над теоретичними джерелами, де висвітлюються проблеми індивідуалізації; семінарські й практичні заняття в різних формах (ділові ігри, педагогічний та психофізичний тренінги, дидактичні імітаційні ігри, творчі роботи з проблемами).

Особливе місце займає педагогічна практика, що є апробацією і творчою лабораторією застосування знань, набутих студентом під керівництвом досвідчених учителів та методистів. Практична робота сприятиме збагаченню особистісного потенціалу майбутнього педагога, розкритю його професійних можливостей, здатності оперативно і творчо реагувати на зміни соціального середовища, адаптуватися до шкільних умов, успішно вирішувати складні завдання навчально-виховної роботи.

Література

1. Гончаренко С. У., Володько В. М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 63-71.
2. Заболотська О. О. Принципи розвитку індивідуальності майбутнього викладача іноземних мов // Педагогіка і психологія. – 2004. – №2. – С. 61-70.
3. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 125-132.
4. Мороз А. Г. Формирование готовности к педагогической деятельности у будущих учителей. – В кн.: Психолого-педагогические основы совершенствования подготовки специалистов в университете: Сборник научных трудов. Днепропетровск; Изд-во Днепропетр. университета, 1980. – С. 71-75.

Надійшла до редколегії 8.10.2008 року

УДК 378.147.111

Савицька О. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ „ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ”

Аннотація. У статті представлено результати експериментального дослідження особливостей взаємодії у системі „студент – викладач”. **Ключові слова:** міжособистісна взаємодія, суб’єкт-суб’єктні відносини, особистісно-орієнтоване навчання.

Аннотация. В статье представлены результаты экспериментального исследования особенностей взаимодействия в системе „преподаватель – студент”. **Ключевые слова:** межличностное взаимодействие, субъект-субъектные отношения, личностно-ориентированное обучение,

Summary: In the article present of the studies of peculiarities of the interaction to system „lecturer-student”. **Keyword:** personal-oriented education, system „lecturer – student”, subject-of subject relations.